

הפך והם קידשו ע"פ הראי' ולא שייך בהם ספיקא דיומא כלל ע"ש ובאבודרהם כתב בשם בעל העיטור למה אין עושין ט' ימי חנוכה ותירוץ דחנוכה דרבנן ועיין לעיל בפרי חדש שכתב ג"כ שהחנוכה דרבנן ולא אטרחוהו רבנן ע"ש ומקור לזה הוא במנחות דף סח קסברי חדש בחו"ל דרבנן ולספיקא לא חיישינן. והא דכתב «המרדכי במגילה דלא עבדינן תרי יומי משום דכתיב ולא יעבור, ולא סגי בטעם דמגילה דרבנן כיון שלשיטתו מגילה הוי כדאורייתא שכתובה בין הכתובים ומש"ה מותר להתענות יום שלפניו ע"ש.

ובספר תולדות יעקב מהרב מפאסוואל ז"ל כתב ג"כ טעם אחר לדחות הנ"ל דהא חזינן דגם בני ארץ ישראל עושין ח' ימים מה שלא כך בשאר מועדים, עוד כתבו לדחות תירץ הנ"ל מהא דאין מברכין שהחיינו בליל שני מכת ספק כמו בכל הרגלים אלא ודאי לא משום ספיקא דיומא עבדי עוד כתבו טעם לדחות דאי משום ספיקא דיומא כנ"ל היה לו להדליק ביום השמיני רק שבעה נרות כמו ביום השביעי אלא ודאי שביום השמיני מדליקין בפני עצמו.

גם כתבו לדחות הנ"ל בשם הר"ר חיים אלפנדרי כיון שבכ"ה לחודש כ"ע יודעים בקביעא דירחא אחר רוב החודש הובא בדרשות הח"ס שהבאתיו לקמן בסימן י"ד ולעיל בסימן ט'.

סימן יב

בספר תורת משה להח"ס כתב זז"ל, בפסיקתא ומצאו שמונה שפודין של ברזל והדליקו נרות, לכאורה הוא ט"ס

ובספר ערבי נחל כתב לחזק תירוץ התולדות וז"ל עוד ראיתי בספר אחד תירוץ על קושית הב"י דמסתמא בלילה הראשון נתנו כל השמן במנורה כדי שידלוק כשיעור ולא דאגו ליום מחר כי מצוה הבאה בראשונה ודאי צריכין לעשותה בשלימתה וא"כ ודאי טמנו הפך ההוא בירכתי הבית וא"כ איך מצאו ביום השני שמן בפך ההוא? מי עדה על לבו לפשפש בהפך ההוא ולחשוב אולי נעשה נס ואין סומכין על הנס אלא ע"כ שמיד ביום הראשון כששפכו השמן שבפך למנורה תיכף נעשה הנס ונתמלא הפך בהיותו עדיין ביד הכהן נמצא גם ביום הראשון נעשה נס, והקשה על זה דא"כ לא היה נס ביום השמיני כיון שכל יום ויום נעשה נס לחבירו א"כ שביעי הכין לשמיני וביום השמיני לא היו צריכין לנס שכבר היה להם שמן ומעתה נראה לי ישוב נכון לקושית הב"י כי אף על פי שכל אחד משני התירוצים הללו יש עליו סתירה כאמור מ"מ בצרוף שני התירוצים גם יחד נתיישב קושית הב"י והוא דבאמת ה' המעשה כדברי מהר"א הנ"ל וא"כ בכ"ה בכסלו היה נס ולא קשיא רק על יום השמיני שלא נעשה בו נס וא"כ שפיר נוכל לומר כתירוץ התולדות יי שהוא משום ספיקא דיומא עכ"ל.

אולם בספר מיני תרגומא מהגאון ר' ישעי' פיק ז"ל הובא גם בספר נטעי אור כתב על תירוץ זה שא"א לומר כן דהא בברייתא במגילת תענית תניא שבית חשמונאי וחכמים שהיו באותו הזמן ר"י שנים קודם חורבן הבית קבעו ותקנו שמונה ימים בשביל נס

מנורה כי המנורה מעכב ואיך הדליקו בשפודין בעלמא.

ואנני בעניי הבאתי מה שכתבו בתו' ר"ה דף כ"ד ד"ה שפודים של ברזל וז"ל הא דקרי ליה שפודים משום שלא היו נביעים כפתורים ופרחים אלא א"כ באת זהב עכ"ל הרי שהיתה מנורה ממש רק בלא גביעים וכו' דאילו היו שפודין בעלמא אין צריך טעם דקראו להם שפודין וצ"ע.

ואפ"ש שהדליקו בשפודין רק לזכר בעלמא וכחא דאיתא בשבועות דף טו עזרא זכר בעלמא עבדו! ועיין מה שכתבתי לקמן עוד בענין זה, וכזה כתב בשו"ת כנף רננה הבאתיו לקמן לענין חנוכה המזבח בימי חשמונאים שהיה רק לזכר בעלמא ועיין לקמן בסימן ס"ה שהדליקו רק בתורת נדבה.

סמן יג

אצרות התורה
אצרות השם

בדרשות החתם סופר לחנוכה כתב וז"ל והדליקו נרות בחצרות קדשך וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו, וכו' בספר זרע יעקב בפ"ק דשבת הקשה הא הדלקת המנורה היתה בפנים ומ"ט שביק לשון היכל ודביר שהזכיר תחילה ואמר והדליקו נרות בחצרות קדשך הלא הנרות היו בפנים ולא בחצרות, ולפע"ד לפמ"ש הרמב"ם פרק ט' מביאת מקדש הלכה ד' וכן הדלקת נרות כשירה בזרים לפיכך אם הטיב הכהן את הנרות והוציאן בחוץ מותר לזר להדליקן עכ"ל והוא מש"ס דיומא דף כ"ד ומה שהקשה הגאון עץ

וצ"ל ד' שפודין של עץ ונ"ל דלא עשו לה נרות ליתן בתוכם שמן דא"כ הוי כלי עץ שיש לו בית קבול ומקבל טומאה, אך הנה הרא"ם בביאור סמ"ג כתב שהנס היה ח' ימים שחלקו השמן לשמונה חלקים, והקשה הפ"ח מי נתן להם רשות דמי הותר להם לחלק השמן ולא הינוחו כשיעור אפילו ללילה אחת הלא אין סומכין על הנס ולפי עניית דעתי נראה שלא היה להם בזיכין לצוק לתוכן שמן אלא טבלו שבעה פתילות בשמן ונותנים על שבעה שפודים ואם יכלה הפתילה יטבלו פתילה אחרת בשמן עד תום כל השמן ונעשה נס והפתילות הראשונות דלקו כל הלילה וכן בכל לילה ולילה עד ח' לילות וא"ש עכ"ל.

ובדרשות החתם סופר לחנוכה הוסיף על זה וז"ל ולולי דמסתפינא אמינא גירסת שמונה שפודין של ברזל נמי א"ש ומלתא אחרייתא היא מיד אחר שעה בלילה ראשונה כשהרגישו הנס שבפתילה הדליקו נר אחד בשפוד של ברזל בחצר המקדש בשמן של חול לא של זית כדי לפרסם ולהודיע הנס לרבים ובליל שני כשראו הנס הדליקו כן ב' שפודים בחצר בית ד' וכן עד שמונה וע"ז אמרינן והדליקו נרות בחצרות קדשך לא על נרות המנורה שהיה בפנים אלא על השפודין שבחוץ בחצרות בית ד' נאמר זה עכ"ל.

יהנה ראיתי בהעמק שאלה שעל השאלות שהקשה מהא דכתב הרמב"ן וז"ל בפ' בהעלותך שאם תאבדו או תשבר המנורה שלא ידליקו דבר בלתי

זכנ יש לתמוה על הא דכתב הלבוש הלכות חנוכה סי' תרע"ג אסור להשתמש לאורו והטעם כדי שיהא ניכר לכל שהוא נר של מצוה לפרסם הנס ועוד כיון שע"י הנס שנעשה במנורה תקנה עשאה במנורה שאין משתמשים בה כלל שהרי לפנים היתה עומדת בהיכל מקום שלא ראו בני אדם את אורה ע"ש ומדברי הלבוש מצאתי שהעיר בתורה שלמה פ' תצוה ומדברי הח"ס לא הזכיר ובאמת בדרך הטבע א"א לראות אור המנורה בירושלים כיון שהר הבית כולו היה מקורה כדאיתא בירושלמי וכן כתב הרמבם בפ"ה מהל' ביהב"ח ובתפארת ישראל פ"ב דמדות מביא מה שכתב בשלטי גבורים על דברי הרמב"ם שרק מזבח הנחשת עמד תחת לב השמים כדאיתא באבות פ"ה וכתב שם ונ"ל שהיו ארובות בקרוי כדי להביא אור תחת הקרוי ולא ימששו שם בחשך עכ"ל ובמדרש רבה פ' בהעלותך איתא בזה"ל כשאדם בונה בית עושה לו חלונות צרות מבחוץ ורחבות מבפנים כדי שיהא האור נכנס מבחוץ ומאיר בפנים ושלמה שבנה ביהמ"ק לא עשה כד אלא עשה חלונות צרות מבפנים ורחבות מבחוץ כדי שיהא האור יוצא מביהמ"ק ומאיר לחוץ וכו' שם משמע ג"כ שאור המנורה האיר מחוץ למקדש.

יב"ה א שכתב הרמב"ם ז"ל שמותר לזר להדליק המנורה בחוץ הקשה במנחת חינוך מצוה צ"ז הא איתא בתו"כ פ' אמור על הפסוק יערך אותו לפני ד' שלא יתקן בחוץ ויכניס בפנים והניח בצ"ע וכתב בכלי חמדה פ' תצוה וכזה

חיים פ' בהעלותך הא הדלקה במקומה בעינן. י"ל דהדלקה כשירה בחוץ אפילו תעמוד המנורה כך בחוץ נהי דמנורה נזכה השלחן מעכב היינו לכללות הבנין הוא מעכב אבל מצות הדלקת הנרות מקיים אפילו עומדת דולקת בחוץ והוא שפיר הדלקה במקומה. ולפ"ז נ"ל אז היה ההיכל מלא גלולים עד שפינו את היכלך וטהרו את מקדשך אז לא הדליקו נרות בפנים אלא בחצרות קדשך בעזרה ומזה נתפרסם הנס שכל ישראל ראו הנרות דולקים ח' ימים רצופים דאילו היתה המנורה בהיכל לא ראו הנס אלא הכהנים אבל בחצרות קדשך נתפרסם הנס ולפיכך תקנו להדליק בפתחי החצרות ומיושב קושית הב"י מה נס נעשה ביום א' דידוע שצריך שמן יותר במקום שהרוח שולט ונושב בהאש ממה שצריך כשעומד בפנים בחדר מכוסה, ובפך לא היה אלא כשיעור הדלקת לילה אחת כשמדליקים בפנים ולא כשמדליקים בחוץ בחצרות קדשך ומ"מ דלקו כל הלילה ע"כ גם בליל א' היה נס והיינו המשך והדליקו נרות בחצרות קדשך ולא בפנים בהיכל על כן קבעו שמונת ימי חנוכה ולא רק שבעה כי גם ביום הראשון היה נס עכ"ל.

הנה בהא דכתב הח"ס דאילו היתה המנורה בהיכל לא ראו אלא הכהנים יש להעיר מהא דאיתא במדרש תנחומא פ' תצוה הבאתיו לעיל בסימן יא. ויקחו אליך אמרו ז"ל כיון שהיו מדליקין את המנורה כל חצר שהיתה בירושלים היתה משתמשת לאורה לכך נאמר ויקחו אליך עד כאן לשון המדרש.

שבת ובשבת יגביה ויניחה וע"כ שהדלקת עושה מצוה ובשבת כ"ג מבואר דאי הדלקה עושה מצוה הדלקה במקומות בעינן ע"ש ותפסו עליו שטעה. דהא דאמרי שהדלקת המנורה דוחה שבת אין הכוונה על הדלקה שמדליקין בערב שבת שתהא דולקת בשבת דהא הדלקת המנורה היתה מבעוד יום רק ההדלקה שמדליקין בערב שבת שתהא דולקת ליל מוצאי שבת הדלקה זו דוחה שבת ועל זה אין עצה בהנחה עיין בכלי חמדה פ' תצוה שכתב על זה דלשיטת הרמבם בלאו הכי לא קשה כיון דהרמבם ס"ל דתמיד היינו שהמצוה הוא שתהי' תמיד לפני ד' בהיכל ממילא אסור להוציאה לחוץ בכדי להדליקה קודם שבת אלא שדחה זה מטעם אחר ע"ש.

עוד שם במנחת חינוך בשם הרשבא ז"ל דאם כבה המנורה בלילה אין צריך לחזור ולהדליקה וכתב בכלי חמדה שם שלא מצא זה ברשבא ומה שכתב בתשובות סימן ש"ט היא דאע"ג דזה ברור דאם כבה המנורה בלילה שצריך לחזור ולהדליקה לקיים מצותה מ"מ א"צ הטבה חדשה לדשן השמן והפתילה שמקודם אלא הדלקה גרידא את הפתילה והשמן הישן ע"ש.

והנה ברשי ז"ל במנחות דף פח וז"ל נר שכבה באמצע הלילה או סמוך לעמוד השחר נידשן השמן נידשנה הפתילה. נראה מדבריו שצריך ליקח שמן אחר ופתילה חדשה ודלא כרשבא שמותר להדליק באותו שמן שנשאר במנורה וכתב בספר ענפי ארז שטעמו של רשי הוא כיון שהדלקה לא עבודה בכהן הלכך

בערוגת הבשם או"ח סימן כד שלא קשה מידי דהאי יערוך קאי אדישון המנורה שפסולה בזר ולא אהדלקה כמבואר ברמב"ם פ"ג מתו"מ, והנה בזבחים במשנה פי"ד איתא המטיב את הנרות בחוץ פטור. ופירש בתפארת ישראל שם שאם הדליק את המנורה בחוץ פטור הרי שפירש לשיטת הרמב"ם שהטבת הנרות היינו הדלקתן והלא להרמב"ם מותר אפי' לכתחילה להדליק בחוץ ויותר מזה קשה על מה שפירש בחק נתן שם שהמטיב בחוץ פטור אבל המדליק בחוץ חייב הלא איפכא מסתברא כיון שהדלקה לאו עבודה כדאמ' ביומא כ"ד אבל הטבת הנרות חשובא עבודה ובתו' סנהדרין דף פב כתבו בפירוש הא דלא חשיב המדליק בחוץ משום שהדלקה לאו עבודה ע"ש ועיין בספר יכהן פאר שהעיר מזה וצע"ג.

וליישב קושית המ"ח נ"ל שיש לחלק בפשוטות דהא דכתב הרמב"ם שמותר להדליק המנורה בחוץ כוונתו בחוץ להיכל דהיינו בעזרה במקום שמותר לזר ליכנס דזר אסור ליכנס להיכל כמבואר ברמב"ם פ"ו מביאת המקדש והא דאיתא בתו"כ שלא יתקן בחוץ הוא חוץ לקלעים דהיינו חוץ לעזרה במקום שקרבן נפסל משום יוצא וק"ל.

עוד הקשה במנחת חינוך שם על הרמבם ז"ל שמותר להדליק המנורה בחוץ. הא במנורה ודאי הדלקה עושה מצוה דאי הנחה עושה מצוה לא היתה דוחה שבת דהא אפשר להדליקה קודם

ממש כמו זמן הנס וע"כ צריך להוסיף
יום א' ויהי ח' ימים נמצא כל הרחוקים
יום א' מירושלים שאינן יודעים
בקביעת חודש טבת צריכים להדליק
לעולם ח' ימים משום ספק שמא כסלו
מלא, ובירושלים עצמו נמי כשבאמת
כסלו מלא צריכין ג"כ להדליק ח' ימים
עיהי' יום האחרון ביום ב' טבת ורק
אי כסלו חסר היה סגי בירושלים
וסביבותיה בז' ימים ולא רצו לתקן כן
פעם ז' פעם ח' שלא מצינו כן בשום
יו"ט וגם רוב א"י עושין ח' ימים ע"כ
קבעו ח' ימים לעולם זה נראה לע"ד
נכון יותר מכל מה שנאמר בזה. ואה"נ
דמהדרין מן המהדרין הוה סגי להו
ביום השמיני בשבעה נרות כמו בליל
שביעי אלא כיון דבכל לילה מוסיפין
והולכין אם לא יוסיפו עתה יהי'
כמזלזל ביו"ט ב' ואין מן הראוי שע"י
חסידות שלהם שהם מהדרין מן
המהדרין שיגרמו זילזול בגופא דדינא
דיו"ט ההוא עכ"ל.

הנה הא שכתב שמקפידים על יו"ט
שיהי' ביום המיוחד בחודש כמו
שהי' בשעת הנס יש להעיר קצת מחג
השבועות דאיתא בראש השנה דף ו'
תני רב שמעי' עצרת פעמים חמשה
פעמים ששה פעמים שבעה הא כיצד
שניהם מלאים חמשה שניהם חסרים
שבעה אחד מלא ואחד חסר ששה הרי
שני מקפידין כלל על יום מיוחד,
ובפרט אם נאמר דחג השבועות הוא
על יום קבלת התורה וקבלת התורה
לדברי הכל לא היתה בחמישי בסיון
כדאיתא בשבת דף פ"ו ת"ד בששי

לא יתכן לעשות הדלקה בלי הטבה מקודם
זכיוון שצריך להיטיב ולקחת השמן
והפתילה מהמנורה ממילא נפסל השמן
זנעשה כעכולי מנורה וכדאיתא בעכולי
קטרת ולרשבא לא בעי כל פעם הטבה
הלכך לא נפסל השמן ע"כ מדליק אותו
השמן פעם ב' ועיין במנחות דף כ"ו
עיכולי עולה אתה מחזיר ומי אתה מחזיר
עיכולי קטרת.

אוצרות התורה
אוצרות השם

סימן יד

עוד שם בדרשות הח"ס וז"ל הב"י
הקשה הא לא היה הנס רק שבעה
ימים שיום א' היה בו כדי להדליק
ומ"ט מדליקין ח' ימים ובספר ברכי
יוסף כתב יש מתרצים עפ"י שהקשה
הרא"ם (מ"ט) לא תקנו ספיקא דיומא
והא"ש משום ספיקא דיומא עשו ח'
ימים, אך הר"ר חיים אלפנדרי הקשה
הא בכ"ה לחודש כ"ע יודעים בקביעא
דירחא אחר רוב החודש גם לדידי קשיא
אי משום ספיקא דיומא א"כ בארץ
ישראל לא ליעבד רק ז' ימים, לכן
נלע"ד כשם שמקפידים על התחלת הי"ט
כן מקפידים על סופו שיהי' ביום
המיוחד כדכתיב ביו"ט חג המצות עד
יום האחד ועשרים בערב, ונראה בשנה
הנט היה כסלו חסר ודלקה המנורה עד
ליל ב' טבת ובכלל, נמצא הי' הנס ז'
לילות שהרי לילה א' היה בו כדי
להדליק ומחויבים להדליק ז' לילות אך
שיהי' הסיום ביום ב' טבת כמו שהי'
בשעת הנס ואך אם כסלו מלא וידלקו
ז' ימים יהי' הגמר ביום א' טבת שהוא
יום ב' דר"ח טבת ואנן בעינן שיהי'